

Den okända vandrerskan

författare: Elva Olsson-Lewin

Året är 1736

Nu förflyttar vi oss till en bondgård i Gammalstorp. Där bodde bonden Måns Jönsson och hans hustru.

En solig försommardag kom en gammal kvinna vandrande över ängarna med en säck över ena axeln. Hennes långa gråa kjol var blöt av gräset och fällen slog mot de magra benen vid varje steg. På de bara fötterna som var instuckna i de trasigaste skinnskor man kunde se, satt taggar från törne och vildros. Ett tunt lintyg skylde de slankiga bröstet som hängde löst ned mot midjan.

En stor svart sjal omslöt huvud, axlar och det grå håret som stack fram i stripor. Ansiktet var insjunket och rynkade sig kring mun och ögon.

Hennes ögon, ja det var det enda hos denna kvinna som kunde fångla en iakttagare. De var grå och milda och när hon talade glimmade de av vänlighet och ömhet.

Hon stannade och såg upp mot gården som hon var på väg till.

Så liten den var och ändå så vacker, tänkte hon.

Sedan hennes make dött för snart tio år sedan hade hon nu vandrat från by till by, från stuga till stuga. Ingenting fanns kvar av deras välhållna lilla gård.

Den grymme kronofogdens drängar hade på hans order lagt beslag på både bohaget och de få djur som fanns kvar. Skatteskulder både måste och skulle betalas. Till sist togs den lilla gården också i beslag och hon stod utan något tak över huvudet. De få slantar som blev över hade hon köpt litet småsaker för av andra kvinnor i byn. Lite förkläden och dukar.

Hon kände på säcken. Det var inte mycket hon sålt idag. Ingen hade några pengar att köpa för.

Hon hörde en hund skälla uppe vid gården och bonden kom ut på förstutrappan, efter honom kom en kvinna.

Det är väl moran på stället, tänkte den gamla och skyndade på stegen.

"Guds fred, denna vackra dag" hälsade hon.

"Guds fred själv, du vandrerska", sa Måns Jönsson. "Vad för dig så långt från bygden?"

"Vänta litet", sa Moran, "Jag vill först fråga om du är törstig och vill ha något till livs".

Kvinnan nickade, "Tackar som frågar", sa hon,

"får jag vila en stund på trappstenen?"

"Sätt dig", sa Måns.

Moran kom ut med bröd och surmjölk: "Det här är vad huset förmår, men håll till godo!"

När kvinnan stillat hunger och törst såg hon på Moran med sina milda ögon: "Ja, jag skulle väl tala om mitt ärende, men det är inte så lätt". Hon öppnade säcken och tog upp ett blommigt kläde.

"Se, så vackert", sa hon. "Jag skall sälja det för en billig peng".

Morans ögon glittrade till vid åsynen av grannlåten. Hon skulle just sträcka ut handen för att känna på tyget, när Måns besvärat harklade sig och tog henne om handleden.

"Vi har inga pengar att köpa något för", sa han, "Vi får vara glada om vi kan kara livhanken. Vi skulle betalt tionde till kyrkan för länge sedan, men prästen är snäll, han vet ju hur vi har det, fastän han har det knapert själv, väntar han".

"Ja", föll Moran in, "hade nu bara korna fått kalvar och grisarna kunde gärna haft en kull, men det blir ju ingenting. Vi vet snart inte vad vi ska ta oss till".

"Vet ni, det är likadant överallt i bygden, moran i granngården, på andra sidan den lilla åsen, hade inte ens en bit bröd att ge mig till vattenslurken jag fick".

"Ja, de har stora skatteskulder också", sa Måns, "precis som vi och skörden var ju dålig i fjor. Det räckte knappt till utsäde".

De satt och språkade en lång stund och kvinnan talade om, att hon sett mycket egendomligt under sina vandringar. "Kanske jag kan hjälpa er med djuren", sa hon, "Jag vet precis hur man skall signa uthusen om inte djuren förökar sig".

"Visa oss hur det går till", sa Måns, "och vi skall vara dig evigt tacksamma".

"Ni skall göra så här", sa kvinnan och log så att tandstumparna i munnen tittade fram och de grå ögonen lyste av humor; "Leta fram ett gammalt vagnshjul, för det har ni väl?"

"Jovisst har vi det", nickade Måns till svar.

"Har ni något kvar från kalvslakt så leta reda på ett pannben", sa kvinnan.

"Jovisst har vi det", nickade Moran.

"Leta rätt på det nu", sa kvinnan, och både Måns

och Moran gick ned till fähuset och logen för att leta.

Snart kom de tillbaka, Måns med ett gammalt trasigt hjul som stått mot en vägg i fähuset.

Moran skrattade förtjust där hon kom över gården med ett avnagt kalvhuvud på en pinne. "Titta här", sa hon, "Jag hittade det i gödselhögen".

"Rensa nu ut navet", sa kvinnan, "och torka hjulet rent. Sedan skall vi använda pannbenet från kalvskallen".

"Har ni någon liten, liten skål som kunde passa in i navet", sa hon till Moran, som genast skyndade in efter en liten kopp av lera.

"Nu behöver vi bara en träplugg som passa precis i hålet på hjulet", sa hon.

"Det har jag nog flera som gör", sa Måns och gick för att hämta en.

När nu alla sakerna var samlade framför kvinnan sa hon: "Se nu noga på hur jag gör, för jag plockar isär allting igen. Detta måste ni göra i kväll när det blivit mörkt och ni måste göra det själva".

Så log hon igen: "Ja det säges ju så och om det skall "verka" är det bäst att göra det på rätt sätt. Se nu här -" och så tog hon lerkoppen och satte den i navet med det skålformade inåt. Sedan vände hon hjulet och passade in kalvbenet i hålet. Sist pluggade hon igen hålet med träpluggen.

"Så här skall det göras, såg ni på nu?"

"Javisst, sa Måns, "det är ju enkelt, men var skall vi göra av den?"

"Jo", sa kvinnan, "den skulle hänga över dörren till fähuset. Men du skall slå i fyra spikar, som bildar ett kors. En över och en under och en på vardera sidan om navet. Spika kan du göra nu, men häng för allt i världen inte upp hjulet förrän det blivit mörkt".

Nu plockade kvinnan ut de tre delarna hon satt in i navet och sa: "Om nu pannbenet går sönder måste

ni skaffa ett annat, det måste vara i ett stycke och endast tre delar får användas. Skålen, pannbenet och pluggen.

Måns och hans hustru tackar kvinnan genom att bjuda henne på vad huset förmådde till kvällsvard. Hon fick också ett par gamla skor som var bättre än de slamsor hon hade på fötterna. Men ha kvar henne på natten vågade de inte. Visserligen såg hon inte ut som en trollkona, men det kunde man aldrig veta. Men kvinnan tacka förnöjt för undfågnaden och de hela skorna, innan hon i den nedgående solens strålar vandrade vidare. Så fort solen gått ned och det började mörkna, skyndade Måns och hans hustru att göra som kvinnan sagt och snart var hjulet upphängt över dörren till fähuset.

Sedan gick de till sängs. Nu var det bara att vänta en tid på resultatet.

På natten vaknade Måns av att deras gårdvar skällde. Men den tystnade efter en stund och Måns somnade på nytt. Ja, vänta skulle de, men väntade gjorde inte grannarna som smugit sig dit under natten för att se vad som föranlett den främmande kvinnan att stanna så länge.

Jodå, de såg trollahjulet över fähuset och anmälde Måns Jönsson och hans hustru till tinget, för utövade av trolldom. Dit blev de också instämnda, men de bönade, grät och bad att de skulle slippa straff. För som de, enligt rättegångsprotokollet sa: "Vi menade ju inget ont med detta".

Ja, detta var berättelsen om hurusom en okänd vandrerska förvillade huvudena på Måns Jönsson och hans hustru i Gammalstorp år 1736.